

Seznamujeme se s . . .

HISTORICKÁ KNIHOVNA SANTA CRUZ VE VALLADOLIDU

Valladolid, bývalé královské město, rodiště krále Filipa II. a významného básníka španělského romantismu José Zorilly, město, kde v roce 1506 zemřel objevitel Ameriky Kryštof Kolumbus, město, kde žil a tvořil jeden z největších renesančních spisovatelů Miguel Cervantes de Saavedra, od 13. století sídlo univerzity, se může mimo jiné pochlubit i další památkou - jednou z nejstarších historických španělských knihoven, jejíž sbírky se dochovaly v původním knihovním celku a v původním knihovním sále (interiérově upraveném počátkem 18. století) až do dnešní doby.

Historická část univerzitní knihovny ve Valladolidu se nachází v centru města - v historickém a architektonicky cenném paláci bývalé koleje Santa Cruz (Colegio Mayor de Santa Cruz). Vznik a formování historických knižních fondů Univerzity ve Valladolidu byl proces poměrně dlouhý a komplikovaný. Obsahují totiž jak staré knižní fondy koleje Santa Cruz, tak také oddělení „starého fondu“ valladolidské univerzitní knihovny, jež shromažďuje všechna díla vydaná před rokem 1835.

Kolej vysokého učení Santa Cruz založil politik a mecenáš, syn markýze de Santillana, kardinál Pedro González de Mendoza 21. 11. 1483 pro nadané studenty z nemajetných rodin. Patří mezi nejvýznamnější univerzitní koleje ve Španělsku. Palác byl budován architektem Lorenzem Vázquezem de Segovia nejprve ve stylu pozdní gotiky, později (od roku 1490) se při jeho stavbě začaly uplatňovat již prvky renesančního umění, zejména v interiérové výzdobě.

Budování knihovny, do níž se vchází nádherně zdobenými dveřmi z ořechového dřeva (Lorenzo Vázquez de Segovia a Alejo de Vahía) v renesančním slohu, věnoval kardinál značnou pozornost a úsilí. Byl pro ni vyhrazen největší a nejreprezentativnější sál paláce a na jeho interiérové výzdobě se podíleli přední španělští umělci té doby. I když se původní výzdoba knihovního sálu nedochovala, jeho barokní podoba z počátku 18. století je impozantní. Knižní dřevěné regály, opět z ořechového dřeva, zabírají dvě patra a jsou zakončeny skvostnou výzdobou tvořenou rostlinnými a heraldickými motivy. Řezbář Alonso Manzano ji dokončil v roce 1705. V čele

sálu je umístěn obrovský portrét kardinála Mendozy na koni. Obraz pocházející rovněž ze začátku 18. století namaloval Manuel Peti.

Prvotní jádro knižních sbírek tvořily vlastní dary kardinálovny (italské renesanční rukopisy a inkunábule), z nichž se některé dochovaly v knihovně dodnes. Knihovna se pak rozrůstala dalšími dary a akvizicemi, takže v roce 1740 měla již přibližně 7000 svazků knih. Po zrušení jezuitského řádu a vyhnání jezuitů v roce 1767 přibýlo velké množství knih ze zrušených jezuitských kolejí ve Valladolidu a okolí. Roku 1777, po reformě vysokých škol, se knihovní sbírky poprvé zpřístupnily univerzitním profesorům a roku 1798 přešla knihovna nařízením Karla III. pod správu královské kanceláře a byla zveřejněna (otevřena byla ve všední dny od 8 do 11 hodin, odpoledne od 15 do 17 hodin). O knihovnu se staral králem jmenovaný knihovník, který měl k ruce jednoho pomocníka. V roce 1807 dosáhl počet svazků knih 13 000 (tj. zhruba dnešní stav). Téhož roku se dostaly kolejní fondy pod správu Univerzity (s krátkou šestiletou přestávkou v třicátých letech, kdy byla knihovna Santa Cruz opět závislá na koleji), která je definitivně spravovala od roku 1850, kdy pod univerzitní správu přešly i knihovní fondy z kolejí zrušeného jezuitského řádu a knihy ze zrušených klášterů. Knižní fondy koleje Santa Cruz a knihovní fondy Univerzity zůstaly však stále odděleny (Biblioteca Santa Cruz v původním sále paláce Santa Cruz) a zrušeným církevním knižním celkům byly vyhrazeny prostory v nově budované univerzitní knihovně v ulici Librería. Na počátku 20. století byl zahájen proces spojování obou celků - v roce 1909 se totiž zřítily stará budova univerzity a knihy byly přestěhovány do paláce Santa Cruz. Byl proveden výběr přibližně 4800 čtenáři nejčastěji půjčovaných a nejčastěji žádaných knih, které zůstaly i nadále přístupné. Zbytek byl uložen do beden a umístěn v různých volných prostorách budovy, včetně knihovny. V té době došlo také bohužel k promíchání obou knihoven. Po vyřazení duplikátů nacházejících se v knihovně koleje Santa Cruz byly zpětně tyto knihy doplňovány, ovšem již z fondů knihoven zrušených jezuitských a klášterních fondů, jak to dokazují rukopisná exlibris. Byla tendence spojit oba knihovní celky i tím, že tištěné katalogy z konce dvacátých let obě do té doby samostatné a vznikem odlišné sbírky popisovaly jako jeden celek. Knihy z univerzitní knihovny uložené v bednách byly ještě několikrát stěhovány (v roce 1920 do nové univerzitní knihovny, v roce 1940, kdy vypukl

na univerzitě požár, zpět do paláce Santa Cruz), než se definitivně v roce 1993 rozhodlo, že obě knihovny zůstanou sice v paláci Santa Cruz, ale jednoznačně nezávislé a oddělené, a kdy byl pro univerzitní fond vyčleněn knihovní sál ve druhém patře historické knihovny Santa Cruz přístupný schodištěm přímo z místnosti studovny Biblioteca Santa Cruz. Domnívám se, že to bylo velice šťastné řešení. Dnes tvoří obě historické knihovny - Biblioteca Santa Cruz a Biblioteca Universitaria - v rámci jedné historické knihovny valladolidské univerzity dvě vznikem a proveniencí nezávislé knihovny, badatelsky a uživatelsky přístupné na jednom místě a pod jednou odbornou správou.

Rukopisná sbírka obsahuje 521 rukopisů, z nichž některé jsou velice staré a cenné, např. podivuhodně dobře zachovaný mozarabský pergamenový rukopis z roku 970 *Comentarios al Apocalipsis San Juan* s 87 barevnými miniaturami zvaný též *Beato de Valcavado*. Jedná se o jeden z nejupravnějších a nejuplněnějších exemplářů na toto téma od Beata z Liébany. Valladolidský exemplář byl napsán a vyzdoben mnichem jménem Oveco, který žil v klášteře Valcavado. Tematika rukopisů dochovaných v knihovně je různá, je to např. hebrejská Bible, klasické rukopisy - Ciceronovy rozpravy, rukopisy s právníkou, historickou tematikou a také významný dokument týkající se založení koleje Santa Cruz Ferdinandem Aragonským a Isabelou Kastilskou.

Tištěné katalogy rukopisů:

Gutiérrez del Caño, Marcelino: Códices y manuscritos que se conservan en la biblioteca de la universidad de Valladolid. Valladolid 1888.

Rivera Manescau, Saturnino - Ortega Lamadrid, Paulino: Catálogo de manuscritos de la Biblioteca Universitaria y de Santa Cruz de Valladolid. - Valladolid 1929-1935. In: „Anales de la Universidad de Valladolid“ 1929-1935.

Alonso Cortés, María de las Nieves: Catálogo de Manuscritos de la Biblioteca de Santa Cruz. Valladolid, Universidad 1976.

Rivera Manescau, Saturnino: Papeles pertenecientes al Colegio Mayor de Santa Cruz. Valladolid 1918.

Oddělení inkunábulí a vzácných tisků tvoří 355 svazků, z nichž inkunábulí je kolem 100. Nejstarší tištěnou knihou dochovanou v knihovně je prvotisk díla *Bernarda Justiniana Oratio habita apud Sixtum IV. exhortatoria contra Turcos* vydaný v Římě v roce 1471, dále je to např. *Calendarium Johanna Regiomontana* v benátském vydání z roku 1476 a historie světa *Werner Rolewincka Fasciculus temporum*, první španělská kniha vyzdobená dřevořezy, která vyšla v roce 1480 v Seville. K vzácným tiskům patří nejen tisky chronologicky nejstarší, ale také knihy cenné svými ilustracemi, výší nákladu, knihy pozoruhodné díky svému autorovi apod. Z první poloviny 16. století můžeme uvést knihu *El arte de navegar Pedra de Medina*, dochovanou ve valladolidském vydání z roku 1545, kroniku *Crónica de*

Juan II. od Fernána Péreze de Guzmán, která vyšla v Logroño v roce 1517, aj.

Katalogy inkunábulí:

Rivera Manescau, Saturnino: Catálogo de la Biblioteca Universitaria y Provincial (Santa Cruz): Incunables y Raros. Valladolid 1918.

Catálogo colectivo de incunables existentes en las bibliotecas españolas. Ed. provisional. Madrid 1970-1971.

Catálogo general de incunables en las bibliotecas españolas. Coord. y dirigido por Francisco García Gra-vioto. 2 vols. Madrid 1989-1991.

Fondy starých tisků tvoří sbírka 12 887 svazků knih převážně ze 16.-18. století (tisky z první poloviny 19. století jsou zastoupeny v daleko menší míře) knihovny Santa Cruz a přibližně 13 000 svazků univerzitní knihovny z téhož období. Ve fondu převažují knihy náboženské (většinou z knihoven zrušených jezuitských kolejí a zrušených klášterů) a literatura nauková, související s výukou na univerzitě, psaná většinou latinsky. V 18. století přibyly vědecké knihy psané ve francouzštině a jiných evropských jazycích z oboru matematiky, přírodních věd, botaniky, ale také historie, lékařství a práva (cenné je v tomto ohledu kompletní vydání *Francouzské encyklopedie*).

Katalogy starých tisků:

Katalogy vydané u příležitosti Svátku knihy a jiných univerzitních akcí. V letech 1944 až 1987 bylo uspořádáno asi 26 bibliografických výstavek z fondů knihovny Santa Cruz věnovaných různým tématům (rukopisům, inkunábulím, ale také tiskům z oboru teologie, práva, dějin Španělska, literatury apod.), jejichž součástí bylo příležitostně vydání tištěných katalogů.

García del Carrizo San Millán, María Gloria: Obras de interés médico y científico en las bibliotecas universitarias y de Santa Cruz de Valladolid (hasta 1877). Valladolid, Universidad 1981.

García Vega, Blanca: El grabado del libro español. Siglos XV-XVII. Valladolid, Institución Cultural Simancas 1984. 2 vols. (příspěvek k tématu z materiálu ve fondech valladolidských knihoven).

Piñero, Mariano Esteban a kol.: Fuentes para la historia de la ciencia y la técnica en la Biblioteca del Palacio de Santa Cruz. Valladolid, Junta de Castilla y León 1990.

Sbírku archiválií a listin tvoří archiválie z 18. a 19. století (4400 jednotek) týkající se obecně dějin univerzity a kultury ve Španělsku a také tištěné dokumenty vydané ve Valladolidu v 16.-19. století (502 jednotek).

Provoz knihovny a poskytované služby

Knihovna je pro veřejnost (univerzitní profesori, studenti a odborní badatelé) otevřena pondělí až pátek od 9 do 14 hodin, každé úterý, středu a čtvrtky také odpoledne od 17 do 19 hodin. Knihy se půjčují prezenčně,

po vyřízení čtenářského průkazu a na základě badatelského listu. V historickém sále malé studovny (přibližně 10 míst) může badatel studovat naráz pouze tři díla (povolenou psací potřebou je tužka a používat lze také osobní přenosné počítače, protože stolky jsou vybaveny zásuvkami pro přívod elektrického proudu), půjčovat si ve volném výběru knihy příruční knihovny a užívat lístkový katalog umístěný přímo ve studovně. K dispozici jsou také čtecí přístroje pro mikrofilmy, které je možno si půjčit ke studiu i v jiných knihovnách formou meziknihovních výpůjček. Historická knihovna Santa Cruz je rovněž vědeckým pracovištěm pro studia rukopisů, inkunábulí a starých tisků (Centro de Investigación sobre Manuscritos, Incunables e Impresos antiguos) otevřeným pro širokou obec badatelů, kterým se snaží poskytovat podle technických možností služby, které požadují. Pracovníci historického oddělení univerzitní knihovny

(kromě vedoucí knihovny dr. Pilar Rodríguez Marín jsou to ještě dvě další odborné síly) se věnují i dalším činnostem - podílejí se na vydávání faksimilií vzácných knih z fondu knihovny, zajišťují prohlídku historického sálu knihovny i s výkladem (v době fungování knihovny pro veřejnost a po předběžném ohlášení, pro jednotlivce i skupiny do 20 lidí) a pořádají tematické výstavy z fondů knihovny v souvislosti s činností jednotlivých univerzitních fakult a kateder. Knihovna má k dispozici i počítač (lokální síť i Internet). V elektronickém katalogu celé univerzitní knihovny jsou již také zahrnuty některé historické fondy - a sice sbírka listin, knihy z příruční knihovny, rozpracovaný katalog rukopisů a rozpracovaná báze tisků 16. století (zatím asi 600 zpracovaných jednotek). Fondy historické knihovny Santa Cruz jsou přístupné badatelsky i formou tištěných katalogů tak, jak jsem je zmínila již dříve.

PhDr. Jaroslava Kašparová
Národní knihovna ČR